

MIROSLAV FIŠMEISTER: TO OKNO JE MALÉ!

(2006)

Miroslav Fišmeister (* 1976) je básník-excentrik. Je vyznačavcem výrazně potlačené či zcela eliminované tvůrčí kontroly. Jeho tvorba je výlučně imaginativní, v podstatě vychází ze surrealistické metody automatického zápisu a volného asociování. Ve výsledku však tato poezie působí spíše poetisticky, pokusnický, odlehčeně a hravě. Básník nemá ambici vyvozovat z nekontrolovaného imaginativního automatismu příliš hlubinné závěry. Dokonce brzy získáme dojem, že je až programově proti vytváření jakýchkoli pevnějších významů, odhalování důsažnějších spojitostí, naznačování zřetelnějších vztahů. Jeho svět je

originální, pestře nepřehledná imaginativní džungle.

Fišmeisterova tvorba je též příznačně extenzivní. V rozmezí let 2005–2013 vydal básník deset sbírek (mj. *Ten stolec je nízký*, 2005; *Pískoviště*, 2007; *Z*, 2009; *Barva času je žlutá*, 2011; *Nohy z Kalymnosu*, 2012). Nestrukturovaná šíře ve svém úhrnu vyvolává pocit inflace a zaměnitelnosti, celek se nivelizuje v nesouvislou tříšť. Básník sice píše mnoho, jednotlivé texty jsou však v drtivé většině kratičké, jakoby na místě „vyimprovizované“, formálně nevypracované, někdy jde o okamžitý letmý nápad, jediný verš. Nad Fišmeisterovými knihami máme pocit, že čteme dílčí poznámky z poetického zápisníku. Básně místy prokáží jiskřivý talent; vedle nečekaně ostrých vhledů zde najdeme i místa s rozvolněností fantazie. Fišmeisterova tvorba v sobě však i přes jistou nestravitelnost skrývá cosi přitažlivého, dětinskou svěžest, nezáladnost, odhodlání.

Sbírka *To okno je malé!* se skládá z krátkých, formálně nestrukturovaných textů, rozdělených do několika poměrně nepřehledně vyznačených oddílů. Poznámka na záložce naznačuje, že knihu ve skutečnosti tvoří dvě rukopisné „sbírky“. Vnější matoucnost souvisí s neuspořádaností a rozvolněností vnitřní. Chvilí trvá, než se začneme v básníkově poetice orientovat, než přijmeme její hořlavý neklid, bájevou nezacílenost, ale také než odhalíme její paradoxní jednotvárnost, plynoucí z opakování stále stejného tvůrčího postupu. Texty sbírky jsou postaveny na fragmentárních zápisech volného toku nečekaných spojení, věcných, smyslových, ale třeba i „jen“ verbálních. Významy zde nehrají roli, alespoň texty významuplnost zjevně neimplikují. Básníkův svět se nám nabízí jako bezbřehý, netvarovaný prostor

nápadů, asociací nebo docela náhodných vzájemných střetů a zajiskření nabízejících řadu možných výkladů. Tento svět můžeme chápat jako nestálé, nespojitě bludiště. Téměř nic zde není výrazněji rozvíjeno, variováno, stavěno, promyšleno, dotahováno. Fišmeisterova poetika má prchavý, přelétavý charakter. Narazíme zde sice na osobní, intimní záblesky, které jsou však kratičké a neodkazují k žádnému soustavněji ustrojenému „vnitřnímu slunci“, jednotícímu osudovému zdroji. Tato poezie je „pasivně agresivní“ v tom, že nám neskýtá možnost jiného než tékavě imaginativního čtení. Jsme nuceni hrát básníkovu hru, hledání souvztažností či hlubší čtení významů je možné jen „na vlastní nebezpečí“. Takto rozvolněná a vysoce individualizovaná poezie v jistém smyslu vyřazuje ze hry zavedené charakterizující a hodnotící pojmy; kdyby sám básník označil své verše za nějakým novým, idiosynkratickým způsobem osobní, hlubinné či významuplné, těžko bychom to vyvraceli. Podobně bychom však i pochopili, kdyby šlo jen o velkolepou mystifikaci. Fišmeister je lyrický patafyzik.

Sbírka se tak do značné míry vzpírá běžné interpretaci. Básník nepracuje s reflexí vnějšího či vnitřního světa, ale vytváří si svůj vlastní, do sebe zacyklený svět. Ani metafory zde v původním smyslu neslouží přenosu představy za účelem odhalení hlubšího vztahu či obsahu, ale spojují nesourodé, nesouvztažné prvky v jakési nekončící „honbě za meteorem“. Do jaké míry tento svět odpovídá nějaké vnější skutečnosti, je otázkou spekulace, méně už interpretace.

Při značně uvolněné kompozici ztrácí smysl interpretovat sbírku lineárně. Fišmeister pracuje na principu množení a vršení dalších a dalších ozvlášťujících střetů a spojení. Přestože ve sbírce najdeme i velmi subtilní postřehy, převládá pojetí imaginace jako něčeho pestrého, dráždivého, oslnivého, bizarního; tomu odpovídá i „exotičnost“ materiálu, jímž je básník přitahován, a způsobů, jakými jej propojuje. Sbírka bezpočtukrát odkazuje k živočišné a rostlinné říši. Básník s oblibou využívá cizích, neznámých, nezvykle znějících slov („*asagaj*“, „*araraun*“, „*hesperornis*“, „*scink*“, „*propontida*“, ad.). Užívá kosmické odkazy či zapojuje do svých obrazných sítí živly nebo počasí. Prapodstatné motivy živlů jsou ovšem bez rozpaků uzemňovány třeba motivy sportovními či technicistními. Typické je pro básníka překvapivé, „neadekvátní“ použití barev: „*oranžová genialita*“ (105), „*ve zlatém zvuku už ztraceném*“ (114), „*Hněď slova daleko*“ (150). Téměř jediným setrvalým motivem je motiv moře a plavby, jenž do sbírky automaticky vnáší mytickou, próteovskou rovinu. Nopak potlačena se zdá být městská scenerie, ale také lidské tělo, jež se zde míhá spíš v cudných, imaginací rozmytých odkazech. Na jedno podmanivě mnohoznačné tvrzení („*Kámen tančí a zpívá, / jen není veselý*“, 44) připadá přehršle spojení poněkud vykloubených, násilných až ztřeštěných: „[...] *proroctví krkavce, / jenž zakrákorá děšť skřítkům*“ (49), „[...] *bílý plnovous, který / si nechaly narůst lyže, / začíná na ,p‘*“ (50) Některé své sentence Fišmeister vybalancuje na hraně dráždivé elegance, jež však nepřipouští mnoho otázek: „*Obkročné modrozelené šero.*“ (43) Zcela ojediněle se

objeví text připomínající pokus o tradiční pojmenování věci, kdy básník použije abstraktní pojem v jiné než bizarní, „vzpříčené“ poloze: „*Všichni jsme pravou nohou blíž / k páteři ohně / k bláznům a dětem / dětem a bláznům / k naprostému osamění.*“ (48) Je pozoruhodné, že jakmile básník opustí svůj exotický vesmír a uchýlí se k pojmům a věcem, jež mají zřetelnější významový potenciál, hned se do textu (v inverzně zopakovaném verši o „*dětech a bláznech*“) vloudí i fragment niterného rytmu, rudimentární hudby; jako by význam a hudba byly spolu uvnitř svázány...

Některé verše působí jako smyslové či pozorovací zkratky, šifry: „*(Čísi obličej: pěštní klín).*“ (63) Do nich si básník překládá sled životních chvil. Přitom tyto obrazné šifry se netváří jako hlubší metaforická nazření podstaty, ale tvoří paralelní vesmír jinak poskládaných spojitostí, valérů a vazeb, jež si můžeme, ale i nemusíme do reality dosadit. Toto je zvláštní poznání, jež vytane z Fišmeisterovy sbírky, nezávisle na autorově intenci: tento imaginativní paralelní vesmír, tak razantně básníkem rozehraný, s „naší“ skutečností nijak významně nesouvisí, nepřináší nový smysl, ozřejmení či transcendenci; jde jen o jednu z verzí kaleidoskopického poskládání věci, jíž se můžeme těšit a opájet, chceme-li.

Fišmeister tento „lhostejně“ pestrý kaleidoskopický princip přijímá a rozvíjí, přesto z něj dokáže v působivějších momentech i vystoupit, když zformuluje sentenci více osobní, niternou, obecněji sdělnou: „*Divoce žiji už jen tam*“ (63); „*Čím hlouběji se nořím / do jahodníků v lese, / tím méně jim rozumím.*“ (66) Podobná ojedinelá reflexivní místa mohou nabrat podobu sugestivní mlčenlivé epifanie, jako v básni uzavírající se tlumeným konstatováním: „*Děti už jsou z domu / Obloha rudne.*“ (20) Případně se rozpustí do smyslového vjemu, připomínajícího drobné prozření: „*rozsvítíš okraj polévky*“ (13); „*padá sníh v zubní pastě.*“ (69) Vnímání smyslových či vizuálních juxtapozicí může přerůst v enigmatický náznak příběhu: „*Chléb s máslem / na sněhu.*“ (79) Vzácně zde probleskne hravě sebeironický moment, básníkova vlastní diagnóza: „*Jsem sám sobě vábníčkou.*“ (94) Konečně dojde i na podstatný, pro básníka určující motiv dětství: „*Z dětských kostek zformovaná / dospělá zeď.*“ (105) Dětství a mořeplavba: kromě zkoumavého patafyzika je Fišmeister i skrytý donkichotský romantik, věčně si se světem hrající na dobrodružnou „*přebíranou*“ (140).

Fišmeisterově poetice vyhovují věcné mesaliance, tajemné, podivné, bizarní i lhostejně přesuny hmot: „*výměna zkamenělin za čokolády.*“ (112) Křečovitost se zde rychle stává normou, překvapivé střety novou všedností: „*Krumpác a škorpión / přesívají kaštanovou flétnu.*“ (113) Svět, jakkoli pestrobarevný, křivolace pospojovaný, plný jiskření a křísání, je vlastně též svého druhu poušť. „*Jazykem magmatu / prosíme o přídavek*“ (130), zazní v jedné básni. Fišmeisterova poezie ovšem není magmatická, z hloubi vyvěrající, ale kaleidoskopická. Každý obraz je jiný, v jednom každém se ale zračí týž „sklíčkovitý“ tvůrčí princip. Fišmeisterova poezie svou proměnlivostí upomíná na protéovský mýtus, který tkví v tom, že proměnlivé „zvířecí“ podoby světa jsou

zadrženy až k podobě jedinečné, pravé. U Fišmeistera je však samo měňavé vršení již podstatnou výpovědí o světě; básník zůstává Próteem paradoxním, neutišeným, věčně unikajícím.

Z celku knihy nakonec vyvstanou dva výraznější pocity, zvedající se nad pitoreskní efekt, jež jednotlivé básně v prvním plánu vyvolávají. Jednak je to pocit až dětinské, zvědavé a křehké, ale i hltavé a nestřídmé radosti ze světa proměn, touha a ochota vnímat svěžest věcí, počitků i slov, pohrávat si s jejich potenciálem, sát jejich energii. Přičemž dětinská hravost do sebe zahrnuje i destruktivní instinkt, potřebu vidět věci zdeformované, zhroutené a vyrušené, zalknuté sebou samými. Druhý pocit je subtilnější a poněkud protichůdný stavu hravé radosti, ale paradoxně se s ním snoubí. Jde o pocit usměvavého smutku, adolescentní melancholie, která „předbíhá svět“, nevyvěrá z ničeho konkrétního, ale tuší, že pestrost a plnost světa je též poněkud prázdná a marná, neutěšitelná, nepřehlušitelná žádnou mírou barevnosti, smyslovosti, extravagance. Tato jemná chandra, stesk za pravěkým dětstvím světa, je vyjadřována v jemných, snad až bezděčných enigmatických náznacích, omezených třeba jen na solitérní verš: „*Pláču nad pečlivostí pěny.*“ (166)

Fišmeisterova tvorba zůstává v dnešní české poezii osamoceným ostrůvkem, rezonujícím asi jen v omezeném kruhu spřízněných duší. Těžko si lze představit, že by doznala širší recepce, stala se zdrojem obecněji sdělné výpovědi. Lze se dokonce domnívat, že autor na podobný druh výpovědi, ať už vědomě, či intuitivně, rezignuje. Naopak staví na konceptu tvorby, v němž je autor neomezeným demiurgem svého světa, drží si pod kontrolou záhyby své imaginace – anebo se jí absolutně podrobuje. Rezignuje na rozlišování mezi záměrem, automatismem a svévolí a mísí tyto složky v jeden amalgám. Dílo se stává rezervoárem úžasných jednotlivostí, hodnotící, interpretační, ale i komunikační hlediska ustupují stranou, básník je na své osamělé stezce. Některé jeho objevy jsou však s to v pozadí za tvorbou naznačit originální pojetí světa jako absolutního, svébytného kontinua, koncept vzácně vzdálený navykle konvenčnímu vidění skutečnosti.

Autor vstoupil do básnického „kolbiště“ zhruba řečeno v době ústupu wernischovské české grotesky, a zároveň nasycení až stagnace novolyrických ambicí v české mladší poezii. Z obou poetických modů si Fišmeister bere zárodečný impuls, který však přetavuje do zcela osobité polohy. Jeho grotesknost je spíš latentní a hravě poetická, nikoli wernischovsky třeskutá, mrazivá a využívající absurdní logiku. Podobně básníková lyrická imaginace netíhne ani k funkci obrazné ožřejmujícího ornamentu, ani k metaforické významuplnosti, ale zůstává „bezohledně“ sebestředná, nijak se neomezuje a bez skrupulí samu sebe nabízí za svůj počátek i cíl. Fišmeisterova poezie bývá spojována (spíš namátkou nebo z nedostatku lepších příkladů) s poetikou Pavla Řezníčka, jindy Václava Ryčla (Dora Kaprálová), logicky také s pozdní poetikou Ivana Blatného (Ivo Harák), jejíž hlubinnou tragiku a rozpolcenost však zjevně postrádá. Nabízí se také vzdálené příbuzenství s meandrovitě „svévolnou“ poetikou

Jana Nováka, byť bez Novákova zralého ukotvení v pevném kontextu obrazně sublimované skutečnosti. Je možné si též představit Fišmeistera jako svého druhu antipoda raného Jaromíra Typlta. Ač oba v jádru vycházejí ze surrealismu, jejich tvorba se diametrálně liší: zatímco u raného Typlta v pozadí za tvůrčím automatismem cítíme patos a vzmach tvůrčího gesta, u Fišmeistera je velkolepost vystřídána přelétavostí zapisovatele, jenž „pouze“ intuitivně nabírá pel z náhodně navštívených úložišť. Na každý pád jde o těžko zařaditelného autora, který sice vychází ze surrealismu i novolyrické platformy, avšak jeho tvorba jako by současně byla výrazem radikální „únavy“ z obou způsobů básnické komunikace, na niž básník reaguje osobitým, radostně svěhlovým návratem ke kořenům tvůrčí svobody.

Ukázka

plout po moři v řetězu
(162)

Rejnok – panic ohmatává osamělost
Dotkl se
i hřbetu mé ruky
(103)

Antilopí kůže.
Ozvěna odpovídá mňoukáním.
(133)

Vydání

To okno je malé!, Carpe diem, Brumovice 2006.

Reflexe

Fišmeisterova sbírka je vývěva, která zřejmě vysála vědomí i nevědomí básníka a náhodným vírem vznikly básně. Pokud by šlo o hledání smyslu a podstaty, zřejmě by bylo třeba dodat jakousi interpretaci nebo inspirační návod k předporozumění. Anebo drobnou analýzu stavu básnickovy duše. [...] Dílo Miroslava Fišmeistera se příliš nevyvíjí. Prozrává, prokvétá vážnějšími tóny. Snad je třeba vyčkat. Možná, že básník nabídne další, ještě výraznější polohu [...].

Milena M. Marešová: „Malé okno a labutí tajemství“,
online: http://www.rozhlas.cz/kultura/literatura/_zprava/306991 [přístup 8. 11. 2013].

Dnešní slovník a životní rychlost se ve Fišmeisterových verších podobají dvojité ozvěně, někdy jako by se ta echa prolínala v protisměrech [...].

Zdenko Pavelka: „Miroslav Fišmeister“, *Právo* 22. 3. 2007 (příl. *Salon*, s. 2).

U Fišmeisterovy poetiky nelze hovořit o literární odvozenosti; na to se jeho básně příliš často hemží novotvary, hermetickými kejklemi, hříčkami či duchaplnými banalitami, což by si každý rozumněji uvažující poetus doctus či postmoderní formalista odpustil. Bude to jinak: Fišmeister se proboural za pomyslnou hradbu v našich stávajících básnických luzích tolik oblíbeného zemitého básnického civilismu typu Petra Hrušky, aniž ztratil přesnost a sdělnost vidění a smysl pro realitu. [...] Fišmeisterova poezie se i při expresivním minimalismu veršů valí na čtenáře jako jednolitá hmota z polámaného masomlejnku, jako rozkmitaná mechanická hračka, kterou je líto odložit.

Dora Kaprálová: „Potměšilý sprinter“, *Mladá fronta Dnes* 18. 10. 2006, (příl. *Jižní Morava*, s. B6).

A právě zde, mezi bláznovstvím a dětstvím se objevuje Fišmeisterovo dilema. Není to náhoda, že jsou blázni a děti na dvou řádcích prohození, jako by básník váhal, ke které ze skupin se přidá. V kterém ze světů číhá na něj naprosté osamění? V dětství nebo v šílenství? Na obhajobu zdravého rozumu je dobré říci, že básník si do jisté míry svůj svět volí a sám ho také utváří. To je i Fišmeisterův případ. Sám si vytyčuje hranici, v níž bude ohledávat prostor [...]. Fišmeisterovou samotou i domovem je svět hry a dětský způsob vnímání, což sám básník reflektuje.

Martin Švanda: „Vedlejší tratí do lesa“, *Rozrazil* 2006, č. 9, s. 79.

[...] během čtení tak vlastně probíhá souboj o čtenářovu zarputilost a ochotu nevzdat se. V *Okně* totiž už je třeba přijmout jako přirozenost znásobený výskyt nezvyklých obrazů, střemhlavé zákruty v ději i lomenou a tónovanou perspektivu autorova světa. Ber nebo nech být. [...] A naprosté osamění Fišmeisterovi opravdu hrozí. [...] Voyeury v básnickové životě se nestaneme, dokud nepřivykneme jeho světu, jeho obratnému převtělování do zvířat, žilvlů, do předmětů. Musíme se stát aspoň polovičními *fišmeistery*, abychom se tady neztratili – a odměnou za takové úsilí nám bude odhalená krajina za zrcadlem, kam bychom sami dozajista netrefili.

Jitka N. Srbová: „To okno je docela zastřené smutkem“, *Almanach Wagon*, online: www.almanachwagon.cz/magazin/inspekce/literatura/fismeister.htm, [přístup 8. 11. 2013].

Slovo autora

Máte nějaké oblíbené básníky?

Spíš vám řeknu, co nečtu: nečtu knihy o matematice a pornografii, protože tomu nerozumím – já nemám exaktní myšlení. Jinak čtu všechno. Všechno je zajímavé. Samozřejmě miluju poesii, historické knížky, dobrou beletrii, knížky o přírodě, čím víc je v nich latinských jmen fosilních ryb, tím jsem šťastnější. Dětskou literaturu miluju úplně stejně jako poesii. Já jsem vyrostl na Lindgrenové, to je geniální, to je fantazie. [...] Děti jsou bytosti z jiné planety.

„15 červených koulí“ (rozhovor vedl Petr Placák), *Babylon* 2007, č. 5, s. 1.

Bibliografie ohlasů

RECENZE: D. Kaprálová, *Mladá fronta Dnes* 18. 10. 2006; M. M. Marešová, online: http://www.rozhlas.cz/kultura/literatura/_zprava/306991 [přístup 8. 11. 2013]; Z. Pavelka, *Právo* 22. 3. 2007 (příl. *Salon*); J. N. Srbová, *Almanach Wagon*, online: www.almanachwagon.cz/magazin/inspekce/literatura/fismeister.htm, [přístup 8. 11. 2013]; M. Švanda, *Rozrazil* 2006, č. 9.

Jan Štolba